SADDHARMA

Tijdschrift over boeddhisme

Oktober 1984

In dit nummer:

SADDHARMA - de Goede Leer - is het orgaan van de Stichting Vrienden van het Boeddhisme. Het blad verschijnt viermaal per jaar. Losse nummers: f. 3,--.

Redactie: I. den Boer, Storm van 's-Gravesandeweg 75, 2242 JD Wassenaar.

De Stichting Vrienden van het Boeddhisme is sinds 15 december 1978 de voortzetting van de Stichting Nederlands Boeddhistisch Centrum die werd opgericht op 8 november 1967. De stichting is:

– een ontmoetingsplaats voor alle vrienden van het boeddhisme;
– niet gebonden aan een boeddhistische school of groepering; de verschillende richtingen die het boeddhisme kent, komen in haar publikaties op haar bijeenkomsten aan het woord;
– geen religieus genootschap in de engere zin van het woord.

De Stichting Vrienden van het Boeddhisme wil diegenen verenigen - welke levensovertuiging of welk geloof zij ook aanhangen - die op enigerlei wijze belangstellen in het boeddhisme of zich daarbij betrokken voelen. Zij zijn als begunstigers van harte welkom.

Begunstigers ontvangen het tijdschrift Saddharma en brochures over onderwerpen die in het kader van het boeddhisme van belang zijn en die onder auspiciën van de stichting worden uitgegeven; zij hebben recht deel te nemen aan de landelijke lente- en herfstbijeenkomsten.

Tevens wil de stichting, onder meer door het in stand houden van een bibliotheek, fungeren als documentatiecentrum over het boeddhisme ten behoeve van begunstigers en andere belangstellenden.

Secretariaat: W.J. Roscam Abbing, Eperweg 49-18, 8072 DA Nunspeet.

Min. donatie 1984: f. 30,--. (Echtpaar f. 40,--, stud. f. 20,--). Postgiro no. 1520022 t.n.v. penningmeester stichting Vrienden van het Boeddhisme, Nijmegen.

Brochures die nog verkrijgbaar zijn:
Grondbeginselen van het boeddhisme, door Tonny Kurpershoek-Scherft,
Natuurbehoud en mileubeheer: metta en karuna, door Victor Westhoff,
Inzicht en uitzicht, twee opstellen over Zen, door Leo Boer,
Boeddhisme en psychologie, door Rob Janssen,
Oosterse meditatie en westerse psychotherapie, door Ada Herpst.
Prijs (incl. porto) f. 5,-- per exemplaar.

Tevens verkrijgbaar: het insigne 'Wiel van de Leer', met het woord Dharma, verguld.
Prijs (incl. porto) f. 17,50.

Bestellingen gelieve men te richten aan het secretariaat. Vermeldt s.v.p. duidelijk de titel van de gewenste brochure.

SADDHARMA

Jaargang 17, no. 1 **Oktober 1984**

REDACTIONEEL

WAT BESTAAT OP ZICHZELF?

Wij zien de dingen om ons heen en onszelf als apart, los van elkaar. Wanneer we echter ook maar een ogenblik nadenken over de vraag of er inderdaad geen verbinding is tussen de "honderdduizend dingen", dan komen we tot het besef dat zij zo nauw met elkaar samenhangen dat de "apartheid" iets kunstmatigs heeft, iets dat niet overeenkomt met de werkelijkheid. Alleen al het feit dat wij een ding waarnemen of er over nadenken, betekent een samenhang, een verbinding, tussen ons en dat ding.

Teruggrijpend op een beroemd idee van de filosoof Kant zegt Lama Anagarika Govinda in dit nummer van Saddharma: "Geen "Ding" bestaat "an sich", integendeel, het ont- en bestaat slechts in afhankelijke relatie tot andere dingen en wisselende omstandigheden".

Zo bestaat er ook geen zelfstandige, "los" aanwezige ziel in de mens: anattā - centraal begrip in het boeddhisme - is een feit, evenzeer als de veranderlijkheid, anicca, die door de samenhang van alle dingen met levende, dus veranderlijke wezens onvermijdelijk is.

Slechts in het denken kunnen wij naar recht en rede dingen los van elkaar stellen en begrippen als eeuwigheid en onveranderlijkheid hanteren. De werkelijkheid is anders. Govinda weet dit in zijn artikel, onder de titel "Denken en beleven", helder over te brengen.

Hij komt - natuurlijk, zou je bijna zeggen - in zijn beschouwing uit bij het boeddhistische kernbegrip van "de ketting van afhankelijke oorzakelijkheid", in het Sanskriet *pratitya-samutpāda.*

Uit een heel andere hoek belandt Tonny Scherft in dit nummer van ons tijdschrift eveneens bij die "keten van voorwaardelijkheid", zoals zij het begrip uit het Pāli *(paṭicca-samuppāda)* vertaalt. Haar uitgangspunt is een gesprek tussen twee Nederlandse dichters, Schierbeek en Hanlo, over het "ik" en het verdwijnen ervan bij de dood.

Het is boeiend om de verschillende benaderingswijzen te vergelijken en te constateren dat tussen beide artikelen een duidelijk verband zichtbaar is. Zij staan niet "los" van elkaar: de keten van afhankelijke oorzakelijkheid - en dit nummer van Saddharma! - verbindt beide beschouwingen. Wat bestaat op zichzelf? Niets.

(Zie voor de keten der oorzakelijkheid ook de binnenkant van het achteromslag).

DENKEN EN BELEVEN

door Lama Anagarika Govinda

Kant was een van de grootste denkers en een meester op het terrein van logische sluitredenen. Goethe daarentegen was een groot belever, een mens die voor zichzelf het gebied van het bewuste beleven en de bewuste, rechtstreekse waarneming had ontsloten. Terwijl de denker indirect, via-via, afhankelijk van een denksysteem, door begrippen en logische gevolgtrekkingen de wereld tracht te doorgronden, leidt het beleven tot een rechtstreekse gewaarwording van een intuïtieve totale waarneming, die de belever met behulp van de logica kan beschrijven.

De Westerse logica is gebaseerd op het abstracte denken in woorden, zonder dat men daarbij beseft dat de logica van de taal slechts een der vele mogelijkheden van het logische of consequente denken is. De mens in het Westen meent dat woorden en begrippen een beschrijving van de werkelijkheid geven. Alleen uit een dergelijk denken was het mogelijk dat Kant het "Ding an sich" kon postuleren dat net als elk absolutum slechts in het denken bestaat als abstractie van de werkelijkheid die onze zintuigen tonen. Het is dus een logische grenswaarde - iets dat in werkelijkheid (d.w.z. buiten de denker) niet bestaat. Want geen "Ding" bestaat "an sich", integendeel, het ont- en bestaat slechts in afhankelijke relatie tot andere dingen en wisselende omstandigheden.

Deze betrekkelijkheid betekent echter geen geringschatting van de werkelijkheid, maar zij is veeleer haar eigenlijke essentie. Zo is de betrekkelijkheid van de tijd geenszins een bewijs van zijn onwerkelijkheid, maar veeleer van zijn verscheidenheid. Elk ding doet zich verschillend voor vanuit verschillende standpunten. En juist daardoor bestaat geen enkel ding "an sich", maar steeds in samenhang met andere dingen, dat wil zeggen in een steeds veranderend veld van wisselende verschijningsvormen.

Kants "Kritiek der zuivere Rede" (Kritik der reinen Vernunft) gaat uit van de onjuiste vooronderstelling dat er een "zuivere" rede bestaat. Maar een dergelijke "rede an sich" is onmogelijk, evenzeer als een algemeen geldige logica. Er bestaat een Westerse, Indische, Chinese, Japanse logica, enz. Elk van deze vormen van logica is consequent in zijn eigen soort, en van welke vooronderstelling wij ook telkens mogen uitgaan - zolang onze systematiek consequent blijft, kunnen wij ons denken logisch noemen.

De Westerse logica heeft als grondslag de dualiteit van "ja" en "nee", zij is binair en tweedimensionaal, hetgeen in het "principe van

tegenspraak" tot uitdrukking komt. De Indische logica daarentegen is gebaseerd op een viervoudige formule: het is, het is niet, het is niet en toch is het, het is en toch is het niet. De Chinese logica is niet aan woorden gebonden, maar aan beelden dan wel symbolen, die als geheime tekens voor betekeniscomplexen staan. De Japanse logica gaat uit van een gevoel van sterke verbondenheid met de natuur.

Maar binnen dezelfde cultuur zijn er, zoals wij in het begin al opmerkten, steeds mensen geweest die in hun denken en wereldbeschouwing fundamenteel van elkaar verschilden. Terwijl Kant in een wereld van abstracte begrippen leefde en Schiller in een wereld van zuivere ideeën waren Shakespeare en Goethe nauw verbonden met de werkelijkheid, hun denken was universeel. Zo ging het Goethe er niet om, de wereld begripsmatig te "begrijpen", maar haar te verstaan. Verstaan betekent echter zich in de ander of het andere te verplaatsen, met andere woorden: in staat te zijn tot metamorfose. Slechts door dit volmaakte invoelen is bijvoorbeeld zijn kleurenleer te bevatten.

De wereld is opgebouwd uit polariteiten die tegenstellingen lijken: licht en donker, dichtbij en veraf, kou en warmte, lawaai en stilte, goed en slecht enz. Deze tegenstellingen of contrasten behoren niet te worden weggepraat.
Evenmin moet het ene het andere verdringen, noch moet men proberen om de wereld tot het ene of het andere uiterste te bekeren. Veeleer moeten wij trachten de samenwerking te bevorderen die uit hun, van meet af aan bestaande, onderlinge samenhang en afhankelijkheid voorkomt.

Een snaar is een verbinding tussen twee tegenover elkaar liggende vaste punten. Als zij daartussen te strak is gespannen, krijgen we een schrille toon die op een schreeuw lijkt. Maar als zij te slap is, komt er helemaal geen toon uit. Als er echter een juiste samenhang tussen de tegendelen is verkregen, als de snaar niet te strak en niet te slap is gespannen, ontstaat een zuivere, heldere toon. Dat noemen wij dan harmoniseren. Daarbij overheerst geen der uitersten. In hun samenwerking ligt de scheppende factor besloten. Er is dan geen sprake van verstoring (van de bestaande toestand), maar van scheppende vormgeving.

De beweging in het heelal houdt gebondenheid en vrijheid in. Gebondenheid verschijnt in de vorm van afweer tegen veranderingen en kan als zodanig enerzijds als bestendiging en anderzijds als vertraging werken. Vrijheid daarentegen doet zich voor als de neiging om zich voort te bewegen, van plaats of toestand te veranderen, hetgeen wij onbestendigheid, voortdurende wisseling

of verandering kunnen noemen. Het resultaat van gebondenheid en vrijheid in het heelal is een beweging die beweeglijkheid verbindt met bestendigheid, dat wil zeggen een beweging die in de vorm van een kring- of draaibeweging tot haar beginpunt terugkeert, - een beweging die voorspelbaar is en niet uit een gril voortkomt, - die bestendigheid in de verandering toont, die niet een verstoring, maar een transformatie is, verandering volgens een innerlijke wet. Zo draaien alle hemellichamen om hun as en volgen een cirkelvormige of elliptische baan. Nooit bewegen zij zich echter in een rechte lijn. Rechtlijnige ontwikkelingen zijn louter veronderstellingen van het abstracte denken.

Slechts het abstracte denken kan het "Onbeweeglijke", het Eeuwige, uitvinden en tot ideaal verheffen. Toch hebben bijna alle religies daarin hun oorsprong. Zij gaan uit van een idealiserend denken - de wens is de vader van de gedachte, en misleiden de mensen met valse beloften, d.w.z. met beloften die in strijd zijn met de natuur en de feiten zoals wij die waarnemen. Het ergste van alles is echter mensen wijs te maken dat zij boven de wetten der natuur staan of dat zij met een eeuwige ziel zijn toegerust die alle andere wezens ontbreekt en die elke vorm van verandering of transformatie weerstaat.

Elk ding is een unieke uitdrukkingsvorm van de totaliteit waarin hij door een veelheid van betrekkingen is verwikkeld. Deze betrokkenheid, d.w.z. deze relatie van elk ding tot elk ander, vormt zijn werkelijkheid. Wat zonder betrekkingen is, is onwerkelijk. Het bestaat alleen in de gedachten, maar heeft geen relatie tot de werkelijkheid. Daarom is het onzinnig om te praten over het "Absolute", dat louter een hersenspinsel is en alleen wordt gebruikt door degenen die een definitie uit de weg willen gaan of geen echte verklaring kunnen geven.

Nāgārjuna was bijgevolg alleen maar consequent toen hij het fundamentele inzicht van de Boeddha dat alle dharma's "niet-ik", anatta, zijn *(sabbe dhammā anattā),* toepaste op al het bestaande. Dat was geen "hindoesering" van het boeddhisme, zoals sommige moderne Indische schrijvers uit de school van Radhakrishna beweren, maar uitsluitend een stellingname tegen de opvatting van de Sarvastivādins die de dharma's* een "zijnskarakter" *(sarva-asti)* toekennen, hetgeen de leer van de Boeddha lijkt te weerspreken. Ik zeg 'lijkt', want wij kunnen zeggen dat alles wat wij waarnemen juist

* *Elementen van het bestaan.*

als waarneming bestaat hoewel er geen substantie** aan ten grondslag ligt. Het bestaat, in deze zin, als zich voortdurend herhalende verschijningsvorm. Als we echter toch van het begrip substantie uitgaan, moeten we logischerwijs vaststellen dat niets in "absolute zin", d.w.z. buiten het bereik van onze waarneming, bestaat en derhalve uit zijn aard *śūnya"* is, d.w.z. leeg, zonder een blijvende. monade-achtige*** ik-natuur.

Het boeddhisme ontkent niet de mogelijkheid van hogere treden van het bewustzijn of hogere wezensvormen. Het houdt zich echter alleen bezig met hetgeen voor ons bereikbaar is, en niet met pure theorieën over goden of over een almachtige heerser en schepper van het heelal, die slechts een wensbeeld van onze, tot in het grenzeloze opgeblazen persoonlijkheid is. Toch had de Boeddha niets tegen een geloof in een of meer goden, als het ons maar tot betere mensen maakt. Ook streed hij niet tegen theologische opvattingen. Hij was niet atheïstisch in de zin van het nihilisme of materialisme, en evenmin was hij monotheïstisch. Hij liet iedereen zijn overtuiging, want hij had ingezien dat het onbelangrijk is wat mensen geloven. Alleen hun handelen is beslissend. En wat zij doen, moet in overeenstemming zijn met hun overtuiging, met hun woorden en levenswijze.

Als zich nu de vraag opdringt wat wij als handelen, als daad, opvatten, dan gebruiken wij een definitie die de Boeddha zelf heeft gegeven: een daad is niet hetzelfde als het uiterlijke handelen, maar uitsluitend datgene wat wij opzettelijk en met ons volle bewustzijn doen. Dus wat de daad onderscheidt van het uiterlijke handelen, is de opzet, de bedoeling die er achter zit. Slechts een dergelijk bewust handelen is een doorwerkende daad, *karma,* gedragen door *cetana,* de opzettelijke beslissing die de beweegreden van een handeling is.

Alleen op deze manier is het te begrijpen dat, zoals Nāgāsena in de 'Vragen van Milinda' 'verklaart, een mens die onopzettelijk een levend wezen doodt, geen moordenaar is, maar dat iemand die een bijenkorf met een zwaard doorsteekt, denkend dat het een mens is, zich door die bedoeling, wat zijn karma betreft, schuldig maakt aan moord. Het is de beweegreden, resp. de bedoeling, die de handeling karmisch neutraal of heilzaam dan wel onheilzaam maakt.

De wereldbeschouwing van de Boeddha is gebaseerd op een

** *Iets dat als zelfstandig wordt gedacht, iets dat op zichzelf bestaat.*

*** *Monade: ondeelbaar bestanddeel van stof of geest.*

hecht fundament waarop alle andere beschouwingen worden gebouwd. Dit fundament is het inzicht dat het hele bestaan onderworpen is aan voortdurende verandering en dat deze verandering zich voltrekt volgens een over alles heersende wet. Deze wet der verandering wordt duidelijk in de *pratitya-samutpāda,* in de leer van het karma en de wedergeboorte, de zedelijke verantwoording en de daarmee gegeven vrijheid van de individuele beslissing.

Het Pāli-begrip *anicca,* dat wij hier met verandering vertalen, wordt over het algemeen met vergankelijkheid gelijk gesteld en dienovereenkomstig vertaald. De letterlijke betekenis is "niet-durend" resp. "niet-eeuwig". Het omvat daardoor niet alleen vergankelijkheid, maar tevens het scheppende beginsel van de toekomst, d.w.z. het worden resp. het nieuw- en anders-worden. Dat daaruit ten gevolge van ons streven naar bestendigheid, ons vastzitten, ons willen-vasthouden en ons egoïsme lijden ontstaat, is niet een fout van de wereld, maar een gevolg van onze eigen verkeerde houding ten opzichte van de gegeven feiten. Deze gegeven werkelijkheid heeft de Boeddha proberen bloot te leggen, zodat wij haar kunnen onderkennen en aanvaarden, zonder te worden gehinderd door ons, van onze verlangens afhankelijke, denken. Derhalve verwerpt hij elk 'als waarheid aannemen', van wat dan ook, dat is gebaseerd op loutere wensvoorstellingen, terwijl het niet met de werkelijkheid overeenkomt *(yathā bhūtam).*

Het boeddhisme is bijgevolg een religie van de ervaring, van handelen en werken, in tegenstelling tot een geloofsreligie of door verlangens bepaald denken. Alleen op deze manier is de afwijzing van welke speculatie dan ook ten gunste van de levende ervaring te begrijpen.

De Boeddha staat op de vaste bodem der werkelijkheid. Maar werkelijkheid bestaat in voortdurende verandering en omzetting. Daaruit volgt ook dat het absurd is om in het boeddhisme te spreken over zielsverhuizing. Als men toch een dergelijke uitdrukking wil gebruiken, kan men hooguit van een zielsverandering spreken. Maar 'ziel' betekent hier geen onsterfelijke, eeuwige, onveranderlijke monade, maar zij moet als de optelling of, beter, als het geheel van psychische impulsen worden opgevat, zoals de boeddhistische psychologie haar sedert enkele duizenden jaren heeft omschreven en zoals zij ook tegenwoordig door de moderne psychologie wordt begrepen. Het is dus evenzeer onjuist, het boeddhisme als een wereldbeschouwing zonder het begrip ziel of een materialistische

filosofie te bestempelen, als te menen dat het boeddhisme betekent "geloven in zielsverhuizing".

Anattā betekent de niet-absoluutheid, de niet-ikheid* van alle wezens of bestaanstoestanden, hun niet-begrensdheid en dus alom-betrokkenheid en veranderlijkheid. Want alleen geschiktheid en bereidheid tot verandering betekenen leven, bestendiging of verstarring daarentegen betekent de dood. Hoe meer wij in onze "eigenzinnigheid" willen volharden, des te zekerder leveren wij ons over aan de dood. Want wat wij "zijn" noemen, is een voortdurend worden en voorbijgaan in afhankelijkheid, een veranderingsproces waarin zich gelijk blijven noch vernietiging voordoet, noch een ontstaan (in de zin van een eerste begin), noch een vergaan (in de zin van absolute vernietiging).

Wat het boeddhisme tot uitdrukking brengt, is relativiteit in de zin van oneindige relaties en verbindingsmogelijkheden, niet echter relativiteit in de zin van relativering en daarmee afdingen op bestaande waarden of toestanden. De formule van het afhankelijke en gelijktijdige ontstaan, die zowel in de tijd als ruimtelijk (d.w.z. causaal), als ook buiten alle tijd-ruimtelijke betrekkingen (dus synchronistisch) kan worden opgevat, werd in het verleden dikwijls door vakgeleerden die aan de oppervlakte blijven steken, en door vertalers van velerlei pluimage gepresenteerd als een causale formule, aangezien dit het boeddhisme een "wetenschappelijke" grondslag leek te geven.

Dat niettemin causaliteit en synchroniciteit elkaar niet noodzakelijkerwijs uitsluiten, kwam niet bij hen op, hoewel het woord *pratitya-samutpāda* beide betekenissen omvat en de Boeddha er zelf op heeft gewezen dat deze formule in een veel diepere zin moet worden begrepen dan als een volgorde van tijd-ruimtelijke causaliteit, namelijk als de innerlijke afhankelijkheid van de ene toestand ten opzichte van een andere. Daarom ook wees hij Ananda terecht, die de formule van afhankelijk ontstaan wilde afdoen als een gewone, gemakkelijk te begrijpen, zich zuiver in de tijd voordoende causaliteitsverklaring, omdat hij dit intellectueel bevredigend vond.

Lijden is niet afhankelijk van het bestaan, maar ontstáát door onze verkeerde instelling jegens de wereld, die op zichzelf goed noch kwaad is, maar slechts haar eigen wetmatigheid volgt. Zij is even neutraal als het vuur, dat zegenrijk of vernietigend kan zijn, naar gelang van ons standpunt resp. het gebruik dat wij ervan maken. Het is niet de "schuld" van het vuur als wij ons branden en het is niet de

* *In de zin van een onveranderlijke, "eeuwige" ziel of monade.*

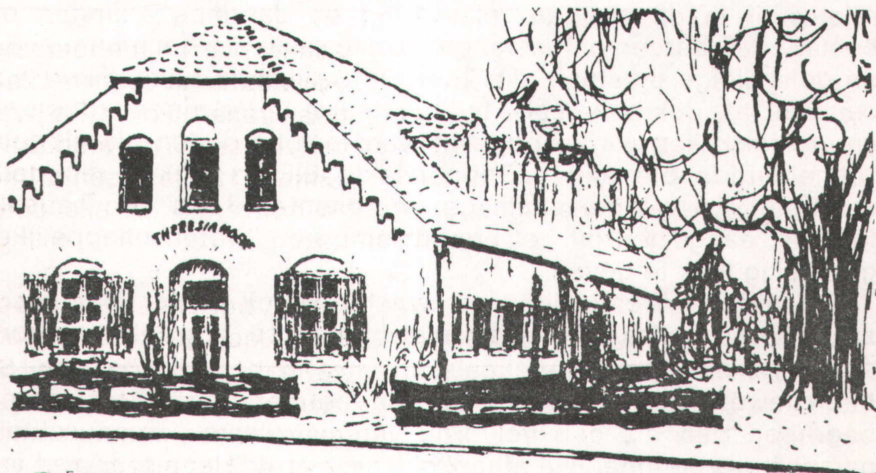
"schuld" van het bestaan als wij eraan lijden.

Lijden is het gevolg van onze onwetendheid, niet van ons bestaan in de wereld, zoals ondubbelzinnig uit de *pratitya-samutpāda* blijkt. Uit het beleven van de pratitya-samutpāda kan echter bij ons het inzicht rijpen dat Lalungpa aldus formuleerde: "Nirvāna is het volkomen begrijpen van het samsāra".

(Uit: Der Kreis, nr. 154, sept./okt. 1981, volgens Buddhistische Monatsblätter, 1983/7–8. Vert. door Jacques den Boer).

ZEN-MEDITATIECENTRUM THERESIAHOEVE

Het Zen-centrum Theresiahoeve in het Noordbrabantse Langenboom houdt de vaart erin. De doelstelling van het centrum is: een plaats waar zen als levensstijl wordt beleefd en geleefd. Getracht wordt, te komen tot een leefgemeenschap waarin aandacht voor het doen van de dagelijkse dingen even belangrijk is als het zitten in meditatie. Een milieuvriendelijk bedrijfje, waaronder een moestuin, bieden hiertoe onder meer de gelegenheid. Wie wil kennismaken met het leven op de Theresiahoeve kan deelnemen aan een zitwerkdag, die elke eerste zaterdag van de maand wordt gehouden. Zie voor andere activiteiten de rubriek Boeddhistisch Nieuws.

●●●● UIT DE BOEDDHISTISCHE TIJDSCHRIFTEN ●●●●

door W.J. Roscam Abbing

Wie belang stelt in een hieronder genoemd artikel kan contact opnemen met de redactie van het tijdschrift waarin het artikel voorkomt.

BOEDDHAYĀNA, 7/9; 10; 11; 12 en 8/1; 2; 3 en 4.

Fronemanstraat 16 b, 2572 VG 's-Gravenhage.

De vervolgreeks over de Abhidhammattha Sangaha staat in alle hierboven genoemde nummers, die van de Dhammapada eveneens, behalve in 8/1 en die van De vragen van Koning Milinda in de uitgaven 9; 10 en 11 van de zevende en 1 en 2 van de achtste jaargang.

Verder bevat nr. 9 een artikel van Soma Thera over zelfbeheersing, de nummers 10 en 11 een bijdrage van Nyanatiloka over mentale ontwikkeling. In nummer 11 schrijft Dharmawiranatha over 'De twee wegen tot kennis', t.w. intensieve meditatie (vipassanā) en meditatie, gekoppeld aan studie van de Leer; in nummer 12 staat een artikel van Sumedho Bhikkhu over 'Religieuze conventie en sīla oefeningen'.

Van de achtste jaargang staat in nummer 1, het Vesakh-nummer, een viertal artikelen over de Boeddha en zijn Leer, geschreven door Mahasi Sayadaw, Francis Story, U Sao Hmat Htum Win en K. Sri Dhammananda. Het hoofdartikel van nummer 2 luidt: 'Het leven is onzeker, de dood is zeker' van K. Sri Dhammananda, van nummer 3 'Wedergeboorte' van Francis Story en van nr. 4: 'Het niet nemen van leven' van Mahasi Sayadaw.

BUDDHISTISCHE MONATSBLAETTER, 84/4; 5; 6 en 7-8.

Buddhistische Gesellschaft Hamburg e.V., Beisserstrasse 23, D-2000 Hamburg 63.

Nummer 4 bevat een lezing over Thailand, boeddhisme en meditatie, gehouden door W. Schüler in Leipzig (DDR). De voordracht geeft een beeld van het beleven van het boeddhisme en animisme door de Thai's in hun vaderland; tevens worden in het kort de grondbeginselen van de leringen en de meditatievormen van het

boeddhisme vermeld. Natuurlijk worden in een rede die is gehouden in een land van het Oostblok enkele citaten van communistische voormannen - hier van Marx en Engels - gegeven, maar storend is dat niet omdat de politiek niet om de hoek komt kijken.

D.B. Jayasinghe wijst in zijn artikel 'Buddhismus und Einstein' op de opmerkelijke overeenstemming van de consequenties van de relativiteitstheorie en de leringen van de Boeddha.

In nummer 5 staat o.m. een vertaling van 'The Buddha's Last Bequest', dat weer een vertaling is van een gedeelte van de Chinese Tripitaka. Deze laatste rede van de Boeddha is een kleine duizend jaren na de geboorte van de Boeddha in het Chinees vertaald door de Indiër Ācārya Kumārajīva; het origineel in het Sanskriet(?) is verloren gegaan en staat dus ook niet in de Pāli-canon. Ik acht mij verschoond van het toevoegen aan of schrijven over Boeddha's laatste woorden, deze gaan tot in het diepst van het hart van de mens.

Nummer 6 bevat een artikel van Paul Debes over seksualiteit. De schrijver wijst op het feit dat alle onheilzame daden op dit gebied zijn te vermijden; als ergste vorm van losbandigheid is incest te beschouwen. Ook staat in dit nummer een bijdrage van Erika Auster over abortus. Zij verwerpt abortus provocatus. Alleen in het geval van een zekere dood van de moeder of als grote, niet te verhelpen misvormingen zullen optreden, zal de keuze - hoe die dan ook uitvalt - tussen wel of niet abortus plegen, ons tot op zekere hoogte schuldig doen zijn aan moord. Helaas, zolang wij nog gevangen zijn in saṃsara zullen conflicten onvermijdelijk zijn; alleen de arahat is vrij van conflict en schuld.

Nummer 7-8 (dubbelnummer) opent met een opstel van Tarthang Tulku over meditatie; deze schrijver geeft in een ander artikel een korte autobiografie. Nathan Katz schrijft over zendingsactiviteiten van het boeddhisme in de loop der millennia en dr. R. von Muralt over het boeddhisme in Europa - het laatst genoemde artikel is overgenomen uit Der Kreis, nr. 125.

EKŌ, nr. 26, juni 1984.

Centrum voor Shin-boeddhisme, Zittaart 21, B - 2419 Lille.

Het eerste artikel beklemtoont het feit dat de Leer van de Boeddha niet pessimistisch is, maar een diepe vreugde tot uitdrukking brengt.

"Het leven, dat wetenschappelijk, biologisch neutraal is, krijgt een 'kleur' door de manier waarop wij het beschouwen en ondergaan". En zo kan de Shin-boeddhist verklaren, dat het nirvāna is te omschrijven als het beleven van geboorte, ziekte, ouderdom, dood, enz. als vreugde in een wereld van vreugde, het Reine land van Vreugde.

Nāgārjuna - die de filosofische structuur van het Mahāyāna-boeddhisme heeft uitgewerkt - stelde dat er twee aspecten van waarheid zijn: een wereldse, relatieve en een religieuze, absolute waarheid. In dit licht gezien zijn de eerste twee van de vier Edele Waarheden een wereldse, relatieve waarheid en de laatste twee een religieuze, absolute waarheid.

Rev. Ryumei Iguchi borduurt hierop voort in zijn artikel 'Waarheden' en werkt bovengenoemde zienswijze in Shin-boeddhistische zin verder uit. Hij citeert Shinran Shōnins woorden: "Zelfs de deugdzame wordt in het Reine Land geboren, hoezeer te meer dan ook de zondaar". Ryumei Iguchi voegt daaraan toe: "Evenwel is deze visie enkel mogelijk en werkzaam in de optiek van de 'religieuze waarheid', d.i. van Amida's voortijdelijke gelofte". Denkt u, waarde lezer, nu niet dat het Shin-boeddhisme een vrijbrief geeft om onheilzame daden te verrichten. Immoraliteit is, ook louter sociaal gesproken, ontoelaatbaar, dit staat duidelijk in deze bijdrage.

In dit nummer staat weer een vervolg in zowel de serie Shinrans plaats in het boeddhisme als die van het Glossarium voor het Shin-boeddhisme.

Graag wil ik uw aandacht vestigen op een mededeling in dit nummer van Ekō. Shaku Friedrich Fenzl uit Salzburg, tezamen met Shitoku A. Peel, hopen voor het einde van dit jaar een internationaal tijdschrift - Samsara genaamd - te gaan uitgeven. Deze periodiek kan daarom van belang zijn omdat het in Europa het eerste tijdschrift zal zijn dat sociale en ethische problemen - zoals bewapening, echtscheiding, geweld, milieuvervuiling, seks, sociale toestanden - zal behandelen vanuit een (Shin-)boeddhistische levensbeschouwing. Belangstellenden kunnen contact opnemen met het Centrum voor Shin-boeddhisme, Zittaart 21, B - 2419 Lille of met Fr. Fenzl, Merianstrasse 29/4/52, A - 5020 Salzburg.

DER KREIS, Nr. 169.

Rev. I. Wolf, Stettiner Strasse 8, D - 6380 Bad Homburg v.d. Höhe.

Lama Anagārika Govinda levert aan dit nummer de eerste bijdrage, getiteld 'Das Unwandelbare und das Wirkliche'. Het is niet wel mogelijk in het kort de essentie van dit artikel samen te vatten daar in bijna elke alinea een belangrijke gedachte wordt ontwikkeld. De titel wijst al op het feit, dat de schrijver een onderscheid maakt tussen dat wat onveranderlijk en dat wat werkelijk is, een gedachte die velen de wenkbrauwen zal doen fronsen. Ik mag volstaan met dit artikel ter lezing warm aan te bevelen, vooral aan hen die (nog) zijn bevangen van de 'decadente zienswijze van het materialistische tijdperk van de Europese wetenschap die tijdens de overgang van de 19e naar de 20e eeuw typerend was en die heden al lang als achterhaald wordt beschouwd, maar in het boeddhistisch onderzoek nog steeds doorwerkt'.

In het volgende opstel, 'Betrachtungen', is een aantal gedachten geformuleerd die betrekking hebben op de zin en de waarde van 's mensen bestaan op deze wereld.

Puṣpā schrijft over maitrī (Pāli: mettā) en geeft een antwoord op de vraag wat dit begrip inhoudt, gezien in het licht van de leer van de Boeddha.

MAITREYA MAGAZINE, 6/2.

Stichting Maitreya Instituut, Raadhuisdijk 9, 6627 AC Maasbommel.

De helft van deze uitgave is gewijd aan de onlangs overleden Lama Thubten Yeshe, die de inspirator en geestelijk leider van het Maitreya Instituut in Maasbommel was.

Het nummer opent met een 'In memoriam', geschreven door P.P. Bernard de Give van de Abbaye N-D de Scourmont, Forges, in België. Daarna volgt een levensbeschrijving van de Lama alsmede een verslag van zijn crematie.

In een artikel - dat wordt vervolgd - komt de visie van Lama Thubten Yeshe tot uiting omtrent de integratie van de Dharma in vele facetten van de westerse samenleving. In zijn gedachtenbeeld is - gelukkig! -

de waarschuwing vervat dat moet worden gewaakt tegen enerzijds een mogelijk verlies van de essentie van het Tibetaanse boeddhisme en anderzijds een overgave aan exotische, culturele poespas.

Twee gedachten uit een artikel van Lama Thubten Yeshe dat handelt over de dood wil ik memoreren. Allereerst: hoe minder wij ons tijdens ons leven hebben laten vergiftigen door begeerte, haat en onwetendheid (verblinding), des te evenwichtiger zal ons sterven zijn. En vervolgens: '. . . we hebben misschien geen grote wijsheid, maar we hebben liefhebbende goedheid en je hoeft daarom niet bang te zijn' (voor de dood).

Verder bevat dit nummer een weergave in extenso van de redevoering die de Dalai Lama heeft gehouden tijdens een conferentie in Alpbach (Oostenrijk). Zowel de toespraak alsook de reacties daarop door de professoren Bohm, Capra, Sheldrake en Varela zijn de moeite van het lezen meer dan waard.

THE MIDDLE WAY, 59/1.

The Buddhist Society, 58 Eccleston Square, GB - Londen, SW V1PH.

Prof. Jeffrey Hopkins (University of Virginia) publiceert een artikel over 'A Session of Meditating on Emptiness' waarin hij zich baseert op de uitlegging van de vervolmaking van wijsheid zoals de vijfde Dalai Lama die heeft gegeven (zie: Sacred Word of Mañjushrī).

Van Lama Anagārika Govinda is het eerste deel van een bijdrage over de 'Masters of the Mystic Path' opgenomen.

Martha Sentnor schrijft over de initatie van vrouwen in de Sangha; zij vraagt zich af of westerse vrouwen die de Theravādaschool zijn toegedaan de traditionele Bhikkhunī-orde weer zouden willen oprichten. De schrijfster vraagt commentaar hierop van mannen en vrouwen die in dit onderwerp belangstellen; U gelieve in dat geval te schrijven aan: Martha Sentnor, c/o Mrs. Carmen Cruz, 3433 DeKalb Ave., 6F, Bronx, New York 10467, USA.

Ook in dit nummer is opgenomen een interessante, maar helaas beknopte levensbeschrijving van de Parisienne Alexandra David-Neel (1868 - 1969).

DHAMMAPADA XXIV

OVER BEGEERTE

334. In een lichtzinnig mens groeit begeerte als een liaan.
Hij rept zich van leven naar leven,
Gelijk een aap die vruchten begeert, rondspringt
in het woud[1].

335. Wie door deze giftige, lage begeerte overmeesterd
wordt in de wereld,
Diens kommer groeit als bīrana-gras na regen.

336. Maar wie deze moeilijk te verwinnen, lage begeerte
overwint in de wereld,
Diens kommer glijdt van hem af, als waterdroppels
van een lotusbloem[2].

337. Ik geef u deze raad, u, zovelen als hier bijeen zijn:
Graaft uit de wortel van uw begeerte,
Zoals men bīrana-gras uitgraaft om zijn geurige wortel.
Laat niet, zoals de stroom een riet, Māra u telkens
weer knakken.

338. Zoals een boom, ook al is hij gekapt, toch weer gaat groeien,
Mits zijn wortel ongedeerd en stevig is,
Zo rijst, als neiging tot begeerte niet is uitgerukt,
Dit lijden weer en weer.

339. Van wie de zesendertig stromen die vloeien naar het
aangename, krachtig zijn[3],
- Die man, verblind, wiens denken haken blijft in hartstocht,
Voeren de stortvloeden mee.

340. De stromen vloeien overal. De liaan blijft ontspruiten.
Wanneer ge ziet dat hij opschiet, -snijd zijn wortel uit
met behulp van wijsheid.

341. Veel vermaak vinden mensen, op drift geraakt en vervuld
van begeerten.
Zij hangen aan het aangename. Zij zoeken verlustiging.
Dezen, waarlijk, wachten geboorte en ouderdom.

342. Opgejaagd door begeerten ijlt de mens in het rond,
Als een haas die in het nauw is gedreven.
Verknocht aan zijn banden en strikken, ondergaat hij
leed, lang, en telkens weer.

343. Opgejaagd door begeerten ijlt de mens in het rond,
Als een haas die in het nauw is gedreven.
Drijf daarom, monnik, onaandoenlijk wensend, uw
begeerten uit.

344. Wie, bevrijd uit het struikgewas van begeerte, toch de
trek voelt naar het woud,
Wie, bevrijd uit verlangens woud, er toch weer op af stormt,. . .
- Och, zie die mens! Bevrijd, haast hij zich weer naar zijn keten.

345. Wijze mensen noemen niet die keten sterk
Die van ijzer is of hout of vezel,
Maar de manie voor oorringen van edelsteen
En smachten naar zoons en vrouwen.

346. Déze keten noemen wijze mensen sterk.
Die neerhaalt, meegeeft, moeilijk is te ontbinden.
Déze keten verbrekend verzaken zij het leven in de wereld,
Vrij van begeerten, de geneugten van de zinnen verlatend.

347. Wie van hartstocht bezeten zijn, volgen de stroom
Gelijk een spin het zelfgesponnen web volgt.
Wijzen verbreken het. Los van verlangens,
Alle leed verlatend, gaan zij heen.

348. Laat los wat voor u, wat achter u, wat in het midden
is[4], - betreed de overzijde.
Met een alzijdig bevrijde geest zult ge niet meer geboorte
en ouderdom ondergaan.

349. Bij een mens die gekneusd is door almaar beredeneren,
Die vol duistere passie is, immer op de loer naar
zinnenstrelends,
Groeit de begeerte te meer. Hij maakt waarlijk zijn keten sterk.

350. Maar wie zich verblijdt in het stillen van redeneren,
Het ònaantrekkelijke gedenkt,

Zal zijn banden doen slijten.
Hij zal verscheuren de strik van de dood.

351. Wie het doel heeft bereikt, zonder vrees is, zonder begeerte of smet,
Heeft de doornen van het bestaan verwijderd.
Dit is zijn laatste lichaam.

352. Wie vrij van begeerte is, niets zich toeëigent, bekwaam is in taal- en tekstverklaring,
Kenner van de lussen der woorden en hun orde in de tijd,
- Hij draagt zijn laatste lichaam. Grote Wijze, Groot Mens wordt hij genoemd[5].

353. Ik ben alles meester, alwetend, in elke situatie vrij van smet.
Alles liet ik achter mij. Ik werd bevrijd door mijn begeerte uit te roeien.
En was mijn eigen leraar. Wie zou ik dan mijn leraar noemen[6]?

354. De gaven van de Waarheid gaat alle gaven te boven,
De geur van de Waarheid gaat alle geuren te boven,
De heerlijkheid van de Waarheid gaat alle vreugden te boven,
Het einde van begeerte overwint alle leed.

355. Rijkdom richt de domoor te gronde,
Niet hem die de Andere Oever zoekt.
Door begeerte naar rijkdom verderft de domoor zichzelf,
Als deed hij het anderen.

356. Onkruid is het verderf van velden, - deze wereld wordt verdorven door hartstocht.
Grote vrucht draagt daarom offerande aan wie vrij van hartstocht zijn.

357. Onkruid is het verderf van velden, - deze wereld wordt verdorven door haat.
Grote vrucht draagt daarom offerande aan wie vrij van haat zijn.

358. Onkruid is het verderf van velden, - deze wereld wordt verdorven door dwaasheid.

Grote vrucht draagt daarom offerande aan wie zonder dwaasheid zijn.

359. Onkruid is het verderf van velden, - deze wereld wordt verdorven door wensen.
Grote vrucht draagt daarom offerande aan wie vrij van wensen zijn.

(Vertaald uit het Pāli door Tonny Scherft).

1) *Een van tak tot tak springende aap is een beeld voor rusteloosheid.*
2) *Een heel beroemd beeld: zoals de lotusbloem in het water wortelt, maar zelf niet door het water wordt beroerd, zó woont de wijze in de wereld.*
3) *De zesendertig stromen: de zes zintuigen en de zes objecten van de zintuigen (het verstand en de gedachten zijn het zesde paar, buiten de vijf die ook wij kennen), in hun drievoudige relatie tot de begeerte naar zingenot (1), naar bestaan (2) en naar rijkdom of macht (3).*
4) *Laat los het verleden, het heden, de toekomst, - dus berouw, zorgen en vrees.*
5) *De taalkundige en interpretator van de heilige teksten stond altijd in hoog aanzien in India.*
6) *De Boeddha zou dit vers gesproken hebben toen iemand hem naar zijn leraar vroeg.*

HERFSTBIJEENKOMST

De Stichting Vrienden van het Boeddhisme houdt haar Herfstbijeenkomst op zaterdag 27 oktober 1984 van 10.00 tot 17.00 uur in het Meditatiecentrum De Kosmos, Prins Hendrikkade 142 te Amsterdam.

Tijdens deze bijeenkomst zullen spreken Dom C.J.A. Tholens over 'Aanknopingspunten voor de ontmoeting tussen boeddhisme en christendom' en de heer Maarten Houtman over Zen-meditatie.

Mevrouw dr. A.C.M. Kurpershoek-Scherft zal een dia-vertoning met toelichting verzorgen over boeddhistische bouwwerken - o.a. de Borobudur - op Java, Indonesië.

Deze bijeenkomst is ook toegankelijk voor introducé(e)s.

Nadere inlichtingen zijn te verkrijgen bij de secretaris van de stichting, Eperweg 49 - 18, 8072 DA Nunspeet, tel.: 03412 - 54120.

EEN GESPREK, EN EEN VRAAG DIE REES

door Tonny Scherft

Onlangs kwam mij in een tijdschrift het volgende gesprekje onder ogen, gevoerd tussen de dichters J. Hanlo en Bert Schierbeek. Zoals bekend, is Schierbeek zeer gegrepen door het Zen-boeddhisme. Mijn citaat begint midden in het gesprek.

Schierbeek: ”Je moet bij wijze van spreken stapelgek worden van intelligentie om dan met de zwaai van een arm, als de sprong van een vis uit een spiegelglad meer, lucht te happen, lucht te worden, een een vliegende vogel van éénheid.”

Hanlo: ”Wat heb ik er aan lucht te worden; is lucht te zijn meer waard dan *ik* te zijn? Laat de lucht maar proberen *mij* te worden!”

Schierbeek: ”Alleen maar als de discriminerende functie en dus de fictie van ”het ik” is opgeheven, is men teruggekeerd tot ”elementen die ons vormden”, waarvoor wij geen andere uitdrukking konden vinden dan ”het ik”. In een sutra lezen wij: ”Het is een groep elementen die samenkomt en dit lichaam vormt; en de Zen-meester Ma-tsu commentarieert hier als volgt op verder: ”Als het ontstaat, ontstaan deze elementen. Als het sterft sterven deze elementen. Maar zeg dan niet: ík ontsta, of ík sterf”.

Hanlo: ”Mijns inziens is het juist andersom: de elementen waren er al en ze sterven niet, maar *ik* ontsta en sterf”.

Het lijkt wel een ironische Zen-paradox als we constateren dat Hanlo hier juist het boeddhisme verdedigt, - zijns ondanks. Inderdaad, niet de elementen vergaan, wel het ”ik”, wel de persoon, die maar een structuur-in-beweging is, - bij gratie van de samenwerking tussen een aantal fenomenen, overigens ook fenomenen van geestelijke aard. Is deze samenwerking tussen lichaams- en geestesfactoren verbroken, dan verdwijnt het ”ik”.

Maar daarmee is niet alles verloren. De elementen die uiteenvielen zullen nieuwe combinaties aangaan, het leven gaat door.

Er is zelfs niet verloren. Immers, dat ”ik” was maar een fictie. Het bestond slechts in die ”elementen die ons vormden”, zoals Schierbeek zegt.

Precies, zou Hanlo zeggen, -daarom sterft het ook. Maar zolang het in dit hoofd zit en op deze beide benen staat, is het wel mijn ”ik”. Waarom zou men mij willen beletten het zó te noemen?

En hij zou gelijk hebben: waarom niet? Ook de Boeddha spreekt over zichzelf in de eerste persoon, hoe kon hij ànders? Alleen waarschuwt hij: dit is maar afspraak, ten behoeve van onze omgang

met elkaar. De werkelijkheid is anders dan ze zich oppervlakkig aan onze zintuigen voordoet en in ons taalgebruik weerspiegelt. Zie de werkelijkheid zoals ze ís, en heb vooral geen overdreven voorstelling van de waarde van dat "ik".

Maar zover is Hanlo ook. Hij verheelt niet voor de toekomst weinig voor zijn "ik" te verwachten.

En wat is dan wel die andere kant, dat "leven dat doorgaat"? Er worden in de verschillende scholen wisselende antwoorden op gegeven. De Theravāda noemt het *bhavanga,* wordings-, bestaans-factor: het vitale continuum, dat als een stroom is die binnen de oevers van een persoon telkens wordt doorbroken door eruit opflitsende bewustzijnsmomenten.

Maar in de Theravāda heet het óók dat het bewustzijn zelf, *viññāṇa,* het beginsel zou zijn dat van het ene naar het volgende leven overvoert. Zodra het opnieuw is "afgedaald in een moederschoot" en aldus zich verbindt met rūpa tot *nāmarūpa,* een persoon, wordt viññāna het zintuiglijk, onderscheidend bewustzijn, en die betekenis moeten we de term dan ook menigmaal toekennen. Maar ook voor het aan de wereld ontkomen, oneindig, "ondefinieerbaar" bewustzijn wordt deze zelfde term viññana gebruikt. Het is bijna of hiermee tersluiks toch een "zelf" wordt binnengesmokkeld, zij het een zelf dat zich als een kameleon en tot onvindbaarheid toe verbergt in de vele klassen of stadia van bewustzijn.

In het boeddhisme is alles op alles betrokken en zo nauw verstrengeld dat begrippen uit heel verschillende betekenis-hoeken elkaar in een bepaalde context gaan naderen tot ze bijna samenvallen. We kunnen immers ook het *kamma,* de "huizenbouwer", het overdragend beginsel noemen; of *sankhāra,* in de subjectieve betekenis van neiging, wil, vorming (de objectieve betekenis is het gevormde, verschijnsel, levensverschijnsel, de "vrucht" van kamma), of *upādāna,* het hechten. . .

De laatste drie termen zijn eigenlijk aanduidingen voor datgene wat viññāṇa dwingt tot afdaling in de wereld, zodat het als het zich manifesteert, al vóór de verbinding met rūpa, complex en afhankelijk is: een factor van nāma. Vandaar ook dat "zuiveren van de geest" zo belangrijk is in het boeddhisme. Is het bewustzijn ten laatste zuiver geworden, ontdaan van al zijn klitten, dan zal het zich terugtrekken van de wereld, in de eenzaamheid en onkenbaarheid van zijn eigen sfeer, en zo zonder grenzen zijn, dat het geen zin meer heeft om van een "zelf" te spreken.

Overigens: ook rūpa (vorm, stof) en de ruimte waarin het verschijnt, is voor ons onkenbaar zodra we vragen naar de ontstaansgrond; maar deze onkenbaarheid is minder interessant voor ons, en houdt ons daarom minder bezig.

Want ons bewustzijn - dat zijn wijzelf toch?

Op de laatste cursus-dag dit jaar van het Boeddhistisch Leerhuis in het meditatiecentrum De Kosmos te Amsterdam vroeg een van de cursisten of we in de volgende cursus niet eens zouden kunnen onderzoeken of de Leer wel deugt, wel wáár is. Het beste antwoord hierop gaf Nico Tydeman, coördinator en ook docent van de cursus: "Het gaat in het boeddhisme niet zozeer om waar of niet waar; je moet de Leer beschouwen als een *instrument* dat je in handen wordt gegeven". Een instrument om verder mee te komen.

De twijfel van de cursist betrof in de eerste plaats de paṭicca-samuppāda, de keten van voorwaardelijkheid. Maar deze keten - waarvan zowel viññāṇa als sankhāra als upādāna deel uitmaken - is alleen een vorm, waarin de ervaring is gegoten dat alle levensverschijnselen afhankelijk, veranderlijk, samenhangend zijn. Deze zelfde gedachte is in de teksten ook wel terug te vinden in enigszins andere vormen.

Zo ontmoeten we een versie van de paṭicca-samuppāda, waarin niet op grond van onwetendheid neigingen zich gaan roeren, die vervolgens bewustzijn tot "afdaling" bewegen (zoals in de klassieke versie het geval is), maar het volgende zich voltrekt: de persoon, nāmarūpa, ontstaat op grond van het bewustzijn, en ook andersom: op grond van nāmarūpa ontstaat bewustzijn (dat wil zeggen: het vitale bewustzijn zal zintuiglijk bewustzijn gaan worden). De wederzijdse afhankelijkheid is hier volledig.

Een variant waarin de idee van de afhankelijkheid wordt weergegeven in de vorm van een gelijkenis, luidt: "Het kamma is het veld, bewustzijn is het zaad, begeren is de vochtigheid". Ook hier dus dezelfde componenten, die in werkelijkheid elkaar zo doordringen dat ze als één geheel optreden, en het rad doen rollen.

Is dit alles nu wáár? Want daarover ging de vraag van de cursist.

Juist omdat de formulering niet exact is, maar variaties kent, wordt ons, lijkt mij, hier niet zozeer de (enige) waarheid voorgehouden als wel een verwijzing naar een waarheid, op grond van een ervaringsfeit. Om dé waarheid die daarachter moet steken, bekommerde de Boeddha zich niet, althans, hij meende dat er niet over gesproken kon worden. Het was hem allereerst te doen om hetgeen voor het levende wezen héilzaam is. Dit is ook de betekenis van de toe-

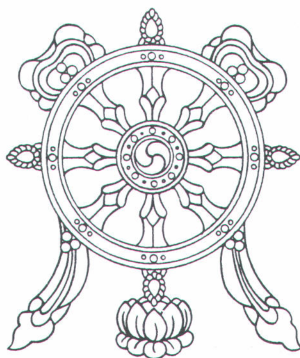
voeging "juist" bij elk der acht leden van het Pad. "Onderzoek en ondervind het zelf", zegt de Leraar. "En als je bevindt dat het heilzaam is, voor jezelf en voor de ander, aanvaard het. Als het niet heilzaam is, voor jezelf noch voor de ander, verwerp het".

Het gevolg van dit standpunt van de Boeddha is dat het metafysische aspect van "waarheid" in de Pāli-teksten zo ruim, of vaag, is geformuleerd, dat we ook zeer uiteenlopende standpunten erbinnen kunnen verwelkomen. Bijvoorbeeld, enerzijds een uiterst idealistische filosofie, zoals van de Vedānta of van het latere Mahāyānaboeddhisme, en anderzijds bijna ook het (19e-eeuwse) materialisme, dat toch tenminste oog heeft voor de kringloop van al het organisch gewordene.

Maar wèl voegt het boeddhisme altijd iets toe. Dezelfde of ongeveer dezelfde denkbeelden krijgen een ander aanzien. . . dank zij de anatta-idee. We kunnen ook zeggen (het komt weer op hetzelfde neer): dank zij de middenweg. En dat geldt ook voor het standpunt van Hanlo.

De middenweg, tussen eeuwigheidswaan en Hanlo's vernietigingswaan, omspelen wij met al te menselijke explicaties of bespiegelingen. En deze golven heen over de gebieden aan beide zijden van die mesdunne weg, die onzichtbaar wordt voor de waarheidsvorser die concreetheid wil.

Het is mogelijk dat de cursist die ik hierboven aanhaalde, dit antwoord onbevredigend vindt, het opvat als een mat toegeven van machteloosheid. Toch zou hij het ook anders kunnen waarderen: als iets wat moeilijk in woorden is te vangen, maar op zeldzame ogenblikken wel geschouwd kan worden.

Tiltenberg

Gesshin Myoko Midwer Osho van het International Zen Institute in Los Angeles leidt sesshin op de Tiltenberg van 11-15 oktober en van 16-20 oktober. Het is mogelijk aan de twee sesshin aansluitend deel te nemen.

Weekends met tenminste zes uur meditatie per dag worden gehouden van 7-9 december, en in 1985 van 18-20 januari, 19-21 april en 31 mei-2 juni.

Een weekend ter kennismaking met zen-meditatie wordt gehouden van 22-24 maart 1985.

Inlichtingen: Tiltenberg, Zilkerduinweg 375, 2114 AM Vogelenzang, tel. 02520-17044.

Plaige

Een nauwkeurig duplicaat van de eerste Tibetaanse tempel, gesticht in de achtste eeuw door Padmasambhava, is verrezen als de eerste Tibetaanse tempel in Europa.

Het gebouw, genaamd Kagyu-Ling, staat in Plaige, 71320 Toulon sur Arroux, Frankrijk. Om financiële steun te verwerven, is de mogelijkheid geopend, in de Lotusmuur van de tempel tegen betaling een lotus te voorzien van een inscriptie, bijvoorbeeld de naam van de gulle gever of iemand die men wil gedenken.

Theresiahoeve

Behalve de vaste zit-werkdagen op elke eerste zaterdag van de maand worden er in het najaar in de Theresiahoeve nog speciale bijeenkomsten gehouden.

Van 16-18 november: Zen, begeleid door Judith Bossert; voor beginnenden en geoefenden.

Van 14-16 december: Zen, begeleid door Mimi Maréchal; voor geoefenden.

Californië

Zenmeester Gesshin Myoko Midwer wil in Zuid-Californië een zen-trainingscentrum bouwen voor leerlingen uit Amerika, Canada en Europa. Bijdragen kunnen worden gestort op rekeningnummer 10.28.19.181, Rabobank Hoofdweg Amsterdam, t.n.v. mw. A.C. de Wit, t.g.v. I.Z.I., Bonairestraat 15^{I}, 1058 XC Amsterdam; postgiro van de Rabobank: 18.77.44.

●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●

BOEDDHISTISCH LEERHUIS
BEGINT NIEUWE CURSUSJAAR

In samenwerking met de 'Stichting Vrienden van het Boeddhisme' heeft de Kosmos een Boeddhistisch Leerhuis opgezet. Deze 'school' heeft ten doel een brede en permanente studie van het boeddhisme mogelijk te maken, waarbij zoveel mogelijk aspecten van het boeddhisme aan bod zullen komen.

HET EERSTE JAAR

CENTRAAL THEMA: kennismaking met de belangrijkste aspecten van het Boeddhisme, de geschiedenis en de Boeddhistische ethiek. Theorie en praktijk van de meditatie (zazen).

Onderwerpen:
Leven en Leer van de Boeddha: docent prof. dr. R.H.C. Janssen (eerste vijf bijeenkomsten).
Van Theravada naar Mahayana Boeddhisme, een historische schets: prof. dr. E. Cornélis.
Aspecten van de Boeddhistische ethiek: prof. dr. R.H.C. Janssen.
Sutra-studie - bloemlezing uit de voornaamste leerreden van de Boeddha: dr. T. Scherft.
Inleiding in de praktijk van de meditatie (zazen): N. Tydeman.

Data:
De bijeenkomsten zijn op zaterdag van 10.00-16.00 uur, om de veertien dagen. De eerste bijeenkomst is op zaterdag 2 februari 1985. Aanvang 10.00 uur. En verder 16 februari, 2, 16 en 30 maart, 13 en 27 april, en 11 mei.

Dagindeling:

9.30-10.00 uur	Aankomst.
10.00-11.30 uur	Filosofie en geschiedenis van het boeddhisme, daarna lunchpauze.
12.30-14.30 uur	Praktijk van de meditatie (zazen). Pauze
15.00-16.00 uur	Sutra-studie/kunst/audiovisueel materiaal.

Maximum aantal deelnemers/sters: 25. Kosten: f 150,--.
Inschrijving en betaling vooraf is noodzakelijk. Dit kan door betaling van de deelnamekosten op postgiro nr. 2902480 t.n.v. Cosmic

Paper, Prins Hendrikkade 142, Amsterdam, m.v.v. Boeddhistisch Leerhuis 1e jaar, of door contante betaling in de Kosmos, overdag in de boekwinkel of 's avonds aan de balie.

HET TWEEDE JAAR

CENTRAAL THEMA: Ontwikkelingen van het Mahayana-boeddhisme. De weg van een Bodhisattva.

Onderwerpen:

Ch'an-boeddhisme en Zen-boeddhisme: docent N. Tydeman (de eerste vier bijeenkomsten).

Mahyamika, de leer van de midden-weg: prof. dr. E. Cornélis.

Yogacara, het universele bewustzijn: prof. dr. R.H.C. Janssen/ drs. H. de Wit.

Karakteristiek van het Zuivere Land-boeddhisme: A. Peel.

Vajrayana, het diamanten voertuig: prof. dr. R.H.C. Janssen/ drs. H. de Wit.

Sutra-studie - Vimalakirti Sutra: prof. dr. R.H.C. Janssen/ N. Tydeman.

De bijeenkomsten worden gehouden op zaterdagen van 10.00 tot 16.00 uur. En wel op: 6 oktober (de eerste bijeenkomst), en vervolgens 20 oktober, 3 en 17 november, 1 en 15 december, 2 en 16 februari 1985, 2, 16 en 30 maart, 13 april (de laatste bijeenkomst).

Dagindeling:

9.30-10.00 uur	Aankomst.
10.00-12.00 uur	Praktijk van de meditatie (zazen).
	Lunchpauze.
13.00-14.30 uur	Filosofie/geschiedenis.
15.00-16.00 uur	Sutra-studie/kunst/audiovisueel materiaal.

Deelname:

Vereist is ofwel het eerste leerjaar te hebben gevolgd ofwel (na overleg) reeds ervaring met boeddhistische meditatie en enige kennis van het boeddhisme te hebben.

Er is een maximum van 25 personen. Kosten: ƒ 200,--. Inschrijving en betaling vooraf is noodzakelijk. Dat kan door storting van de deelnamekosten op postgiro nr. 2902480 t.n.v. Cosmic Paper, Prins Hendrikkade 142, Amsterdam, m.v.v. Boeddhistisch Leerhuis 2de jaar, of door contante betaling in de Kosmos, overdag boekwinkel, 's avonds balie.

DE TWAALF SCHAKELS

De keten der oorzakelijkheid - Pāli: *paṭicca-samuppāda* -, waarover in dit nummer van Saddharma op verscheidene plaatsen wordt gesproken, is door de Boeddha ontdekt tijdens de meditatie onder de bodhiboom aan de oever van de Neranjara bij Uruvela, waar hij de Verlichting bereikte.

Tonny Scherft heeft in haar boek 'Er is geen zelf, Boeddha's boodschap van het geluk' (uitg. Kluwer, Deventer 1970) de twaalf schakels van de keten der oorzakelijkheid als volgt vertaald.

"Uit onwetendheid komen de predisposities voort (de door het karma bepaalde aanleg, de aangeboren neigingen), uit de predisposities bewustzijn, uit bewustzijn naam-en-vorm (de individualiteit als geestelijk-lichamelijke eenheid, vervat in de individuele gestalte), uit naam-en-vorm de zes velden (de vijf zintuigen plus het verstand), uit de zes velden aanraking, uit aanraking gevoel, uit gevoel dorst, uit dorst hechten, uit hechten 'worden', uit 'worden' geboorte, en uit geboorte volgen ouderdom en dood, kommer, weeklachten, leed, verdriet, misère".

De Boeddha voegde hieraan toe: "Zo is de herkomst van dit hele verschijnsel van het lijden". Hierna somde hij de twaalf schakels in omgekeerde volgorde op en besloot met de woorden: "Zo is de beëindiging van dit hele verschijnsel van het lijden".

De Boeddha-figuur op het omslag van Saddharma stelt Amida voor, de Boeddha van het Oneindige licht, gezeten in de handhouding van meditatie. Het achttiendeeeuwse Japanse beeld bevindt zich in het Rijksmuseum voor Volkenkunde in Leiden. Fotografe: Else Madelon Hooykaas.

